

تاریخ: ۱۴۰۱/۰۷/۰۹

شماره: ۲۴۴۲/ص

پیوست: دارد

بیتبکالی

معاونان محترم پژوهش و فناوری دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی تحت پوشش وزارت عتف

با سلام و احترام

اخیراً کتاب‌های «زمین‌شناسی نفت» تألیف آقای دکتر علی کدخدائی و «سطری از سرگشتگی» تألیف آقای دکتر محمد خاکپور و «سلجوقیان در تاریخ ایران» تألیف آقای دکتر ناصر صدقی، توسط انتشارات دانشگاه تبریز به زیور طبع آراسته شده‌اند. به پیوست طرح روی جلد و صفحات مقدماتی این کتاب جهت اطلاع‌رسانی و بهره‌برداری لازم تقدیم می‌شود. امید است این اثر یاری‌رسان استادان، دانشجویان و پژوهشگران باشد.

لطفاً دستور فرمایید در صورت درخواست نسخه‌هایی از این عنوان، با شماره‌تلفن‌های ۰۴۱۳۳۳۴۲۵۶۲ و ۳۳۳۹۲۶۶۹ تماس حاصل شود.

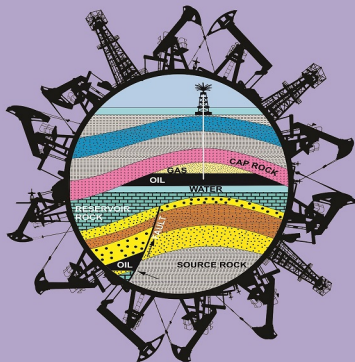
پژوهش و فناوری
معاونت

UNIVERSITY
OF TABRIZ

استفان آفرین
دانش‌نیان
تولید سال ۱۴۰۱

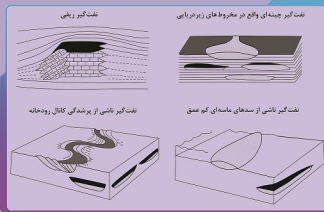

آدرس: تبریز، بلوار ۲۹ بهمن، دانشگاه تبریز، حوزه ریاست
تلفن: ۰۴۱ - ۳۳۳ ۹۳ ۶۳۰ | نمابر: ۰۴۱ - ۳۳۳ ۴۴ ۲۷۳ | کدپستی: ۵۱۶۶۱۶۴۷۱
وبسایت: www.tabrizu.ac.ir | ایمیل: chancellor@tabrizu.ac.ir

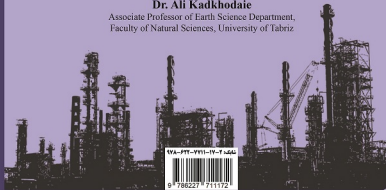

تألیف: دکتر علی کدخدائی
دانشیار گروه علوم زمین، دانشکده علوم طبیعی، دانشگاه تبریز

زمین‌شناسی نفت
مؤلف: دکتر علی کدخدائی

Dr. Ali Kakhodaie
Associate Professor of Earth Science Department,
Faculty of Natural Sciences, University of Tabriz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زمین‌شناسی نفت

تألیف

دکتر علی کدخدائی

دانشیار گروه علوم زمین، دانشکده علوم طبیعی، دانشگاه تبریز

انتشارات دانشگاه تبریز

تبریز - ۱۴۰۱

سرشناسه	: کدخدائی، علی، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور	: زمین شناسی نفت/ تالیف علی کدخدائی؛ ویراستار ادبی: محمد مقدم واحد.
مشخصات نشر	: تبریز: دانشگاه تبریز، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ا، ۵۱۱ ص.: مصور، جدول، نمودار؛ ۲۲×۲۹ س.م.
فروست	: دانشگاه تبریز؛ ۸۱۴.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۱۱-۱۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: نفت -- زمین شناسی
	Petroleum -- Geology
	هیدروکربن ها -- ذخیره سازی زیرزمینی
	Hydrocarbons -- Underground storage
شناسه افزوده	: دانشگاه تبریز. انتشارات
رده بندی کنگره	: TN۸۷۰/۵
رده بندی دیویی	: ۵۵۳/۲۸
شماره کتاب شناسی ملی	: ۸۷۴۴۷۶۲

زمین شناسی نفت

تألیف:	دکتر علی کدخدائی
ویراستار ادبی:	دکتر محمد مقدم واحد
ناشر و فروست:	انتشارات دانشگاه تبریز، ۸۱۴
تاریخ و نوبت چاپ:	اردیبهشت ۱۴۰۱- اول
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۷۷۱۱-۱۷-۲
قیمت:	۱،۱۰۰،۰۰۰ ریال
طراح جلد:	فرهود پورنجف
سایت:	http://pprs.tabrizu.ac.ir

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: اداره چاپ دانشگاه تبریز

این اثر مشمول قانون حمایت از مولفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر منتشر، پخش، عرضه، تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

نشانی: تبریز، بلوار ۲۹ بهمن، دانشگاه تبریز- تلفن: ۰۴۱۳۳۹۲۶۵۵ و ۰۴۱۳۳۳۹۵۰۰۱
 نامبر: ۰۴۱۳۳۲۹۴۱۱۹ آدرس پست الکترونیکی: publication@tabrizu.ac.ir

تقدیم به همسر و دختر عزیزم لارا
که در پرتوی صبر و تحمل آن‌ها این کتاب را به رشته تحریر درآوردم.

نفت خام در اثر دفن بقایای بدن جانوران و گیاهان مانند پلانکتون‌ها، جلبک‌ها و مواد گیاهی در لایه‌های رسوبی و پختگی حرارتی آن‌ها در طول میلیون‌ها سال تشکیل می‌شود. نفت و گاز پس از تشکیل در سنگ منشأ به سمت لایه‌های مخزن که حاوی تخلخل و تراوایی کافی هستند، مهاجرت می‌کنند تا در یک ساختار زمین‌شناسی مناسب مانند تاقدیس یا نفت‌گیر چینه‌ای به تله بیافتند. کتاب زمین‌شناسی نفت به بررسی اجزای تشکیل‌دهنده یک سیستم نفتی شامل سنگ منشأ، مهاجرت، سنگ مخزن، پوش سنگ و تله نفتی می‌پردازد. همچنین نمودارهای چاه‌پیمایی و روش‌های اکتشاف تله‌های نفتی شامل روش‌های گرانی‌سنجی، مغناطیس‌سنجی و لرزه‌ای معرفی شده‌اند. در ادامه سازوکارهای بازیافت اولیه، ثانویه و ثالثیه نفت شرح داده شده‌اند و در خاتمه به معرفی سیستم‌های نفتی ایران پرداخته شده است.

جامعه هدف این کتاب دانشجویان، محققان و کارشناسان رشته‌های زمین‌شناسی، اکتشاف نفت و مهندسی نفت در دانشگاه‌ها و شرکت‌های نفتی است. سایر رشته‌های علوم زمین و علوم مهندسی نیز می‌توانند از مطالب این کتاب در حد نیاز خود بهره‌مند شوند. مطالب مربوط به فصل‌های زیر برای دانشجویان دوره کارشناسی زمین‌شناسی مطابق با سرفصل‌های درس زمین‌شناسی نفت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در نظر گرفته شده است:

فصل اول: کلیات؛ فصل دوم: دما و فشار زیرسطحی (بخش ۱-۲ تا آخر بخش ۴-۲)؛ فصل سوم: سنگ منشأ (بخش ۱-۳ تا آخر بخش ۲-۲-۷-۳ و بخش ۳-۳ تا آخر بخش ۴-۱۰-۷-۳)؛ فصل چهارم: مهاجرت نفت و گاز؛ فصل پنجم: سنگ مخزن؛ فصل هفتم: نفت‌گیر (تله نفتی) (بخش ۱-۷ تا آخر بخش ۶-۷)؛ فصل هشتم: پوش سنگ؛ فصل نهم: نمودارگیری چاه (بخش ۱-۹ تا آخر بخش ۱۰-۲-۹) و فصل یازدهم: سازوکارهای رانش سیال در مخزن، بازیافت ثانویه و ازدیاد برداشت نفت. سایر بخش‌های کتاب از جمله فصل‌های ششم، دهم و دوازدهم برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی و محققان اکتشاف نفت در نظر گرفته شده است.

بر خود لازم می‌دانم از داوران محترم این کتاب جناب آقای دکتر بهمن سلیمانی از دانشگاه شهید چمران اهواز و جناب آقای دکتر بهرام حبیب‌نیا از دانشگاه صنعت نفت که با ارایه نقطه نظرات مفید خود کیفیت مطالب این مجموعه را ارتقاء بخشیدند، تشکر و قدردانی نمایم. از جناب آقای دکتر سیدرضا موسوی حرمی، استاد محترم گروه زمین‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، که محتوای علمی اولیه این کتاب را پس از تهیه با حوصله و ظرافت تمام مورد ارزیابی قرار داده‌اند و با نظرات ارزنده خود غنای آن را افزایش داده‌اند، قدردانی می‌نمایم. همچنین از استاد گرامی جناب آقای دکتر حسین رحیم‌پور بناب، ریاست محترم دانشکده زمین‌شناسی دانشگاه تهران، که با نقطه نظرات مفیدشان کیفیت این کتاب را بهبود بخشیده‌اند، سپاسگزارم. از جناب آقای دکتر محمد مقدم واحد، استاد محترم دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز، که زحمت ویراستاری این کتاب را بر عهده داشتند و با نقطه نظرات ارزشمندشان متن کتاب را بسیار رساتر و روان‌تر کردند، قدردانی می‌نمایم. از سرکار خانم رعنا جدیری آقای، سرکار خانم نفیسه امیدوار خطیبی و آقای علیرضا محمدپور که در بازطراحی، ارتقای کیفیت تصاویر و بهبود کیفیت نگارش این کتاب همکاری نموده‌اند، تشکر می‌نمایم. همچنین در اینجا جا دارد از جناب آقای دکتر محمدرضا رضایی استاد دپارتمان مهندسی نفت دانشگاه کریتین کشور استرالیا که در واقع محتوای علمی این مجموعه بازتابی از زحمات ایشان طی دوران تحصیلات اینجانب در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری و نیز دوره پسا دکتری است، تشکر ویژه نمایم. بی‌شک هیچ اثری عاری از عیب و خطا نیست. از اساتید و دانشجویان گرامی خواهشمندم با ارایه نقطه نظرات مفیدشان، به افزایش کیفیت این کتاب در چاپ‌های آتی کمک کنند.

علی کدخدائی - بهار ۱۴۰۱، تبریز

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۱
۱-۲- سیستم نفتی	۲
۱-۳- منشأ نفت: آلی یا غیر آلی؟	۴
۱-۴- خواص فیزیکی نفت خام	۴
۱-۵- شیمی نفت خام	۷
۱-۵-۱- هیدروکربن‌های اشباع شده	۸
۱-۵-۲- هیدروکربن‌های اشباع نشده	۹
۱-۵-۳- غیر هیدروکربن‌ها	۹
۱-۶- تقسیم‌بندی نفت‌های خام	۱۱
۱-۷- رفتار فازی سیالات هیدروکربنی	۱۱
فصل دوم: دما و فشار زیرسطحی	۱۵
۲-۱- دمای زیرسطحی	۱۵
۲-۲- فشارهای زیرسطحی	۱۶
۲-۲-۱- فشار لیتوستاتیک یا تنش عمودی	۱۷
۲-۲-۲- فشار هیدروستاتیک	۱۷
۲-۲-۳- فشار همه جانبه (فشار روباره)	۱۸
۲-۳- فشار منفذی	۱۹
۲-۴- تنش موثر	۲۱
۲-۵- برآورد فشار منفذی	۲۲
۲-۵-۱- روش ایتون	۲۲
۲-۵-۲- روش باورز	۲۹
۲-۵-۳- روش تراکم‌پذیری	۳۰
۲-۶- وزن گل معادل	۳۱
۲-۷- پنجره ایمن گل حفاری	۳۲
۲-۸- فشار شکست سازند	۳۴
۲-۹- ناپایداری دیواره چاه	۳۶
۲-۱۰- آزمایش نشت (LOT)	۳۸
۲-۱۱- آزمایش یکپارچه فشاری	۴۰
۲-۱۲- آزمایش نشت تمدید شده (XLOT)	۴۰
فصل سوم: سنگ منشأ	۴۳
۳-۱- مقدمه	۴۳
۳-۲- محیط‌های رسوب‌گذاری و حفظ مواد آلی	۴۴
۳-۳- کروژن و بیتومن	۴۷
۳-۴- انواع کروژن و ماسرال‌ها	۴۷
۳-۵- بلوغ حرارتی کروژن	۴۸
۳-۶- از بلوغ حرارتی ماده آلی تا تولید هیدروکربن (دیاژنز، کاتاژنز و متاژنز)	۵۴
۳-۷- ارزیابی سنگ‌های منشأ	۵۶

۵۶	۳-۷-۱- روش قدیمی (سوزاندن ماده آلی)
۵۶	۳-۷-۲- روش پیرولیز راک-ایول
۵۷	۳-۷-۲-۱- اهمیت پارامترهای اندازه‌گیری شده توسط راک-ایول
۶۱	۳-۷-۲-۲- نمودارهای رایج مورد استفاده در ارزیابی سنگ‌های منشأ نفت
۶۵	۳-۷-۲-۳- اثر ماتریکس معدنی
۶۵	۳-۷-۲-۴- تصحیح اثر ماتریکس معدنی
۶۶	۳-۷-۲-۵- برآورد کربن آلی فعال (TOC_{live}) و خنثی (TOC_{inert})
۶۸	۳-۷-۲-۶- برآورد شاخص هیدروژن فعال (HI_{live})
۶۹	۳-۷-۲-۷- تفکیک بخش نفت زا و گاز زای کروژن فعال
۷۱	۳-۷-۲-۸- تعیین پتانسیل هیدروکربن‌زایی اولیه ماده آلی ($TOC_{restored}$)
۷۷	۳-۷-۳- روش کروماتوگرافی گازی
۷۹	۳-۷-۴- روش کروماتوگرافی گازی-طیف‌سنجی جرمی
۷۹	۳-۷-۵- استخراج بیومن با استفاده از روش سوکسیله
۸۱	۳-۷-۶- نمودارهای پراکنش پرتوی ایکس (XRD)
۸۱	۳-۷-۷- ضریب بازتاب ویترنایت (R_0)
۸۱	۳-۷-۸- دماسنج‌های دیرینه (رنگ پالینومورف‌ها و شاخص دگرسانی کنودونت)
۸۲	۳-۷-۹- روش AFTA
۸۲	۳-۷-۱۰- روش تحلیل نمودارهای تاریخچه تدفین و بلوغ حرارتی
۸۲	۳-۷-۱۰-۱- نمودارهای تاریخچه تدفین رسوبات
۸۸	۳-۷-۱۰-۲- تاثیر بالاآمدگی و ناپیوستگی روی نمودارهای تاریخچه تدفین
۹۲	۳-۷-۱۰-۳- شاخص زمان-عمق (TDI)
۹۲	۳-۷-۱۰-۴- شاخص زمان-دما (TTI)
۹۴	۳-۷-۱۰-۵- شاخص زمان-دمای لوپاتین
۹۶	۳-۷-۱۱- برآورد ضریب بازتاب ویترنایت با استفاده از روش $DRRS$
۹۷	۳-۷-۱۲- برآورد شاخص بلوغ حرارتی (MI) از نمودارهای چاه‌پیمایی
۹۹	فصل چهارم: مهاجرت نفت و گاز
۹۹	۴-۱- مقدمه
۹۹	۴-۲- مهاجرت اولیه نفت
۹۹	۴-۲-۱- سازوکارهای درگیر در مهاجرت اولیه
۱۰۰	۴-۳- مهاجرت ثانویه نفت
۱۰۱	۴-۴- مهاجرت ثالثیه یا دیس‌مایگیشن
۱۰۳	۴-۵- نحوه پرشدگی (Charging) مخازن در تله‌های مرتبط به هم (Interconnected Traps)
۱۰۵	۴-۶- کج‌شدگی سطح تماس آب-نفت
۱۰۵	۴-۷- زمان بحرانی در یک سیستم نفتی
۱۰۷	فصل پنجم: سنگ مخزن
۱۰۷	۵-۱- مقدمه
۱۰۸	۵-۲- تخلخل
۱۰۹	۵-۲-۱- روش قانون بویل
۱۱۱	۵-۲-۲- روش مجموع سیالات
۱۱۴	۵-۲-۳- روش اشباع دوباره
۱۱۶	۵-۲-۴- تخلخل حاصل از پتروگرافی

۱۱۷	۵-۲-۵- تخلخل به دست آمده از روش تحلیل تصاویر میکروسکوپی
۱۱۹	۵-۳- تراوایی (نفوذپذیری)
۱۲۰	۵-۳-۱- تراوایی حاصل از تزریق هوای خشک
۱۲۲	۵-۴- انواع تراوایی
۱۲۴	۵-۵- رابطه تخلخل و تراوایی
۱۲۶	۵-۶- فشار موینگی
۱۲۷	۵-۶-۱- فشار موینگی حاصل از تزریق جیوه (MICP)
۱۲۸	۵-۶-۲- روش صفحه متخلخل
۱۲۸	۵-۶-۲-۱- سیستم‌های گاز-آب شور
۱۲۹	۵-۶-۲-۲- سیستم‌های نفت-آب شور
۱۳۰	۵-۶-۳- روش سانتیفریوژ
۱۳۰	۵-۶-۴- برآورد فشار موینگی با استفاده از روش تابع جی
۱۳۲	۵-۷- آب اشباع شدگی
۱۳۵	۵-۸- انواع سنگ‌های مخزن
۱۳۵	۵-۸-۱- مخازن ماسه‌سنگی
۱۳۵	۵-۸-۱-۱- طبقه‌بندی ماسه‌سنگ‌ها
۱۳۵	۵-۸-۱-۲- انواع تخلخل در ماسه‌سنگ‌ها
۱۳۷	۵-۸-۱-۳- فرآیندهای مؤثر در کاهش تخلخل
۱۳۷	۵-۸-۱-۴- محیط‌های رسوبی ماسه‌سنگ‌ها و ارتباط آنها با تشکیل و انباشت نفت و گاز
۱۵۳	۵-۸-۲- مخازن کربناته
۱۵۳	۵-۸-۲-۱- اجزای سازنده سنگ‌های کربناته
۱۵۳	۵-۸-۲-۲- طبقه‌بندی سنگ‌های کربناته
۱۵۹	۵-۸-۲-۳- تخلخل در سنگ‌های کربناته
۱۶۱	۵-۸-۲-۴- محیط رسوبی سنگ‌های کربناته
۱۶۵	۵-۸-۳- مخازن شکاف‌دار
۱۶۵	۵-۸-۴- مخازن نامتعارف
۱۶۶	۵-۸-۴-۱- شیل‌های گازی
۱۶۶	۵-۸-۴-۲- شیل نفتی
۱۶۷	۵-۸-۴-۳- مخازن گازی کم تراوا
۱۶۷	۵-۸-۴-۴- مخازن نفتی کم تراوا
۱۶۷	۵-۸-۴-۵- هیدرات‌های گازی
۱۶۷	۵-۸-۴-۶- متان لایه زغالی
۱۶۸	۵-۸-۴-۷- مخازن نامتعارف در سنگ‌های آتشفشانی
۱۶۸	۵-۹- کیفیت مخزن
۱۶۸	۵-۹-۱- عوامل اولیه کنترل کننده کیفیت مخزن
۱۷۰	۵-۹-۲- عوامل ثانویه کنترل کننده کیفیت مخزن
۱۷۰	۵-۹-۲-۱- عوامل افزایش دهنده کیفیت مخزن
۱۷۴	۵-۹-۲-۲- عوامل کاهش دهنده کیفیت مخزن
۱۸۲	۵-۱۰- واحدهای جریان‌ی هیدرولیکی و الکتریکی
۱۸۵	فصل ششم: زمین شیمی مخزن
۱۸۵	۶-۱- مقدمه

۱۸۵	۶-۲- نشانه‌های زیستی (بایومارکرها)
۱۸۹	۶-۳- شیمی فضایی نشانه‌های زیستی
۱۹۳	۶-۴- مفهوم نام شیمیایی نشانه‌های زیستی
۱۹۴	۶-۵- شناسایی نشانه‌های زیستی
۱۹۷	۶-۶- انواع نشانه‌های زیستی و کاربرد آن‌ها در اکتشاف نفت
۱۹۷	۶-۶-۱- آلکان‌های نرمال
۱۹۸	۶-۶-۲- ایزوپرینوئیدهای غیرحلقوی (پرستان و فیتان)
۲۰۰	۶-۶-۳- ایزوپرینوئیدهای (ترینوئیدهای) حلقوی
۲۰۰	۶-۶-۳-۱- ترپان‌های سه حلقه‌ای (تری سیکلیک)
۲۰۲	۶-۶-۳-۲- ترپان‌های چهار حلقه‌ای (تتراسیکلیک)
۲۰۲	۶-۶-۳-۳- تری ترینوئیدهای پنج حلقه‌ای
۲۰۶	۶-۶-۴- استران‌ها
۲۱۱	۶-۶-۵- نشانه‌های زیستی آروماتیکی
۲۱۴	۶-۷- کاربرد نشانه‌های زیستی آروماتیکی در ارزیابی بلوغ حرارتی
۲۱۹	۶-۸- زمین شیمی ایزوتوپی نفت
۲۲۰	۶-۸-۱- ایزوتوپ‌های پایدار کربن
۲۲۳	۶-۸-۲- ایزوتوپ‌های پایدار گوگرد
۲۲۵	۶-۸-۳- ایزوتوپ‌های هیدروژن و نیتروژن
۲۲۶	۶-۹- زمین شیمی سیالات درگیر
۲۳۰	۶-۱۰- سبک مخزنی پیرولیز راک- ایول
۲۳۲	۶-۱۰-۱- شناسایی مرز آب- نفت (OWC) امروزی و دیرینه
۲۳۶	۶-۱۰-۲- شناسایی لایه‌های قیری و بیتومن دار
۲۳۷	۶-۱۰-۳- شناسایی سدهای لیتولوژیکی
۲۳۷	۶-۱۰-۴- زون‌بندی ژئوشیمیایی مخزن و تعیین پیوستگی مخازن نفتی
۲۳۹	فصل هفتم: نفت‌گیر (تله نفتی)
۲۳۹	۷-۱- مقدمه
۲۳۹	۷-۲- مشخصات یک نفت‌گیر
۲۴۲	۷-۳- انواع نفت‌گیرها
۲۴۲	۷-۳-۱- نفت‌گیرهای ساختمانی
۲۶۱	۷-۳-۲- نفت‌گیرهای چینه‌ای
۲۶۲	۷-۳-۲-۱- نفت‌گیرهای مرتبط با ناپیوستگی‌ها
۲۶۳	۷-۳-۲-۲- نفت‌گیرهای بدون ارتباط با ناپیوستگی‌ها
۲۶۸	۷-۳-۳- نفت‌گیرهای دیرینه زمین‌ریختی
۲۷۰	۷-۳-۴- نفت‌گیرهای هیدرودینامیکی
۲۷۱	۷-۳-۵- نفت‌گیرهای مرکب
۲۷۲	۷-۴- مرز آب- نفت اقتصادی
۲۷۴	۷-۵- تلفیق منحنی‌های تراوایی نسبی و فشار موینگی
۲۷۷	۷-۶- نقشه‌های زیرسطحی
۲۸۰	۷-۷- محاسبه حجم نفت‌گیر با استفاده از نقشه‌های زیرسطحی
۲۸۷	فصل هشتم: پوش سنگ
۲۸۷	۸-۱- مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سطری از سرگشتگی

« برگزیده و شرح صدویست غزل از صائب تبریزی »

دکتر محمد خاکپور

دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تبریز

انتشارات دانشگاه تبریز

تبریز - ۱۴۰۱

سرشناسه	: خاکپور، محمد - ۱۳۵۶
عنوان قراردادی	: دیوان، برگزیده، شرح
عنوان و نام پدیدآور	: سطری از سرگشتگی «برگزیده و شرح صدویست غزل از صائب تبریزی/محمد خاکپور؛ ویراستار محمدرضا عابدی
مشخصات نشر	: تبریز: دانشگاه تبریز، انتشارات، ۱۴۰۱
مشخصات ظاهری	: ۳۵۷ ص.
فروست	: انتشارات دانشگاه تبریز؛ ۸۰۹
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۱۱-۱۲-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: برگزیده و شرح صدویست غزل از صائب تبریزی
موضوع	: صائب تبریزی، محمدعلی بن عبدالرحیم، ۱۰۱۰-۱۰۸۷ق. دیوان— نقد و تفسیر
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۱۱ق.
	: The century 17 Persian poetry --
ناسه افزوده	: صائب، محمدعلی، ۱۰۱۶-۱۰۸۶ق. سفینه صائب. برگزیده. شرح
شناسه افزوده	: دانشگاه تبریز. انتشارات
رده بندی کنگره	: ۶۲۷۶ PIR
رده بندی دیوبی	: ۸ فا ۱/۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۶۷۶۴۱۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

سطری از سرگشتگی «برگزیده و شرح صدویست غزل از صائب تبریزی»

تألیف:	دکتر محمد خاکپور
ویراستار ادبی:	دکتر محمدرضا عابدی
ناشر و فروست:	انتشارات دانشگاه تبریز؛ ۸۰۹
تاریخ و نوبت چاپ:	اردیبهشت ۱۴۰۱ - اول
شمارگان:	۲۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۷۷۱۱-۱۲-۷
قیمت:	۸۰۰۰۰۰ ریال
سایت:	http://pprs.tabrizu.ac.ir
لیتوگرافی، چاپ و صحافی:	اداره چاپ دانشگاه تبریز
طراح جلد	بهناز تروال

این اثر مشمول قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، منتشر، پخش، عرضه، تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

نشانی: تبریز - بلوار ۲۹ بهمن - دانشگاه تبریز - تلفن: ۰۴۱۳۳۳۹۲۶۵۵ و ۰۴۱۳۳۳۹۵۰۰۱
 نمابر: ۰۴۱۳۳۲۹۴۱۱۹ آدرس پست الکترونیکی: Publication@tabrizu.ac.ir

خاموش صخره‌هاییم ای بیکران آبی برکش خروشی از جان آوازمان بیاموز

به رنگین‌ترین معنی و غریب‌ترین لفظ بیاض دانایی

استاد جمشید علیزاده

فهرست

- پیش‌گفتار ۱
- مقدمه ۳
- غزل‌ها ۵۱

۲۳. بیا کز دوریت مژگان به چشم سوزن است امشب .. ۶۲ ۲۴. طی شود در یک نفس آغاز و انجام حیات..... ۶۳ ۲۵. چرخ را خون شفق در دل ز استغناى اوست ۶۳ ۲۶. گریهٔ مستانهٔ من از خمار چشم توست ۶۴ ۲۷. کوه را پای ادب در دامن تمکین ازوست ۶۴ ۲۸. در بهاران بزم عیش می‌کشان آماده است ۶۵ ۲۹. روزگارم تیره و بختم سیاه افتاده است ۶۵ ۳۰. از جوانی داغ‌ها بر سینۀ ما مانده‌است ۶۶ ۳۱. قامتت خم گشت و پشتت بار طاعت برداشت .. ۶۶ ۳۲. حاصلی غیر از تهی‌دستی دل روشن نداشت ۶۶ ۳۳. هر که عبرت حاصل از اوضاع دنیا کرد و رفت.. ۶۷ ۳۴. غم از دل می‌زداید چون صباح عید رخسارت ... ۶۷ ۳۵. هر که دارد نظری واله زیبایی توست ۶۸ ۳۶. یک نکوروی ندیدم که گرفتار تو نیست ۶۸ ۳۷. خزان بی‌جگران نوبهار مردان است ۶۹ ۳۸. چو گل خوش آنکه ازین گلستان دمید و گذشت ۶۹ ۳۹. محتاج کی به نشئهٔ می چشم مست توست؟ ... ۷۰ ۴۰. بوج است هر سری که نه در وی هوای توست ۷۰ ۴۱. باد بهار مرهم دل‌های خسته است ۷۱ ۴۲. گردون صدف گوهر یک‌دانهٔ عشق است..... ۷۱ ۴۳. لعل تو ز روشن‌گه‌ری جان جهان است ۷۲ ۴۴. هر نخل مصیبت علم راهنمایی است ۷۲	۱. گرچه محبوب از نظر کرده است بی‌جایی تو را.. ۵۳ ۲. صبح از جان‌های روشن یادمی‌آید مرا ۵۳ ۳. می‌برد از هوش پیش از آمدن بویش مرا ۵۴ ۴. یا رب از دل مشرق نور هدایت کن مرا ۵۴ ۵. یاد ایامی که باهم آشنا بودیم ما ۵۵ ۶. ای ز مژگان تو در چشم گلستان خارها ۵۵ ۷. به قدر رم از این عالم، توانی آرمید آن جا ۵۵ ۸. چنان دانسته می‌باید درین دنیا نهی پا را ۵۶ ۹. ز چشم خلق پنهان‌دار کنج عزلت خود را ۵۷ ۱۰. مباحش ای ره‌نورد عشق نومید از تپیدن‌ها ۵۷ ۱۱. محمل شوق کجا، کعبه امید کجا ۵۷ ۱۲. صاف گشتن زخودی باده ناب است این جا ۵۸ ۱۳. آرزو چند به هر سوی کشاند ما را؟! ۵۸ ۱۴. گریه سوختگان اشک کباب است تو را ۵۹ ۱۵. نه به چشم و دل تنها نگرانیم تو را ۵۹ ۱۶. شانه گر باز کند زلف گره‌گیرش را ۶۰ ۱۷. به تیغ کج نشود راست هیچ کار این جا ۶۰ ۱۸. دست فلک کی بود شد از گوشمال ما ۶۱ ۱۹. در آتشم ز دیدهٔ شوخ ستاره‌ها ۶۱ ۲۰. از خویش برآورد تمنای تو ما را ۶۱ ۲۱. ای دفتر حسن تو را فهرست خط و خال‌ها ۶۲ ۲۲. بس که افکنده است پیری در وجودم انقلاب ۶۲

۴۵. خورشید نقاب رخ چون یاسمن کیست؟ ۷۲
۴۶. ایام بهاران سبک از دیده‌ی ما رفت ۷۳
۴۷. ای هر دو جهان خاک ره سرو روانت ۷۴
۴۸. حسن خواهد رفت و داغت بر جگر خواهد نهاد ۷۴
۴۹. آب‌ها آیینۀ سرو خرامان تواند ۷۵
۵۰. دوش بزم از شور ما یک سینۀ پرجوش بود ۷۵
۵۱. دوش بر من سایه آن سرو روان افکنده بود ۷۵
۵۲. یاد ایامی که گلچین در گلستانت نبود ۷۶
۵۳. در زمستان باغ اگر از برگ عریان می‌شود ۷۶
۵۴. شاخ گل از دست و چوگان تو یادم می‌دهد ۷۷
۵۵. مست شد نقاش تا آن چشم جادو را کشید ۷۷
۵۶. هلال عید از گردون زنگاری هویدا شد ۷۸
۵۷. سیر حسن خود اگر در دل ما خواهی کرد ۷۸
۵۸. بیت معمور شد آن خانه که ویران تو شد ۷۸
۵۹. نه زر و سیم و نه لعل و نه گوهر خواهد ماند ۷۹
۶۰. عارفانی که ازین رشته سری یافته‌اند ۸۰
۶۱. حاصل عمر ز خود بی‌خبران آه بود ۸۰
۶۲. لب لعل تو همان تلخ زبان است که بود ۸۱
۶۳. گر ز رخسار شوی باغ و بهارم چه شود؟ ۸۱
۶۴. می‌خلد بیشتر از تیر به دل موی سفید ۸۲
۶۵. ز چشم بد رخ خوب تو را گزند مباد ۸۲
۶۶. تو سعی کن که دلت ساده از رقم گردد ۸۲
۶۷. شکوفه از افق شاخسار پیدا شد ۸۳
۶۸. نه آسمان سبک‌ش می‌خانه تواند ۸۳
۶۹. این آهوان که گردن دعوی کشیده‌اند ۸۴
۷۰. حاشا که خلق کار برای خدا کنند ۸۴
۷۱. یوسف رخان ز شوق سراغ تو می‌کنند ۸۵
۷۲. وقت است که از شکوفه چمن سیم‌تن شود ۸۵
۷۳. فیض دم صبح از لب خندان تو یابند ۸۵
۷۴. ای دل غافل زمانی از گریبان سر بر آر ۸۶
۷۵. تخم مه‌ری گر به دل‌ها می‌فشاند روزگار ۸۷
۷۶. از فروغ لاله آتش زیر پا دارد بهار ۸۷
۷۷. از دل پر خون بلبل کی خبر دارد بهار؟ ۸۷
۷۸. برگ عیش خویش را چون گل ز هم پاشیده‌گیر ۸۸
۷۹. ای چشمت از غزال ختن خوش‌نگاه‌تر ۸۸
۸۰. از ره مرو به جلوۀ ناپایدار عمر ۸۹
۸۱. هر چند جهان سوز بود جلوۀ دلدار ۸۹
۸۲. یا رب این جان‌های غربت دیده را فریاد رس ۹۰
۸۳. صد گل به باد رفت و گلایی ندید کس ۹۰
۸۴. اگر چه می‌زند آتش به عالم روی تابانش ۹۱
۸۵. ای فلک‌ها ز فروغ رخ زیبای تو خوش ۹۱
۸۶. حضوری داشتم شب با خیالش ۹۲
۸۷. گرفته اوج ز بس فیض نوبهار امسال ۹۲
۸۸. گذشت عمر از این خاکدان برآ ای دل ۹۳
۸۹. هر که می‌آید به ملک هستی از کوی عدم ۹۳
۹۰. گردباد دامن صحرای بی‌سامانیم ۹۴
۹۱. دل آسوده‌ای داری می‌پرس از صبر و آرامم ۹۴
۹۲. گرچه با کوه گران‌سنگ گناه آمده‌ایم ۹۵
۹۳. از عزیزان رفته‌رفته شد تهی این خاکدان ۹۵
۹۴. کرسی دارست اوج اعتبار این جهان ۹۶
۹۵. سرو گلزار ارم یا قامت دلجوست این؟ ۹۶
۹۶. نرگس نیلوفری، مژگان زرین را ببین ۹۷
۹۷. جدا شو از دو عالم تا توانی با خدا بودن ۹۷
۹۸. خدایا قطره‌ام را شورش دریا کرامت کن ۹۷
۹۹. برآورد از نهادت گرد عصیان، گریه‌ای سر کن ۹۸
۱۰۰. دلدار رفت و برد دل خاک‌سار من ۹۸

سلجوقیان در تاریخ ایران

دکتر ناصر صدقی
دانشیار تاریخ دانشگاه تبریز

سلجوقیان در تاریخ ایران

دکتر ناصر صدقی

The Seljuks in the History of Iran

Naser Sedghi
Associate Professor of History
University of Tabriz

